

SECTION 4. TECHNOLOGY OF FORMATION OF FINANCIAL, ACCOUNTING AND ANALYTICAL INFORMATION OF BUSINESS ENTITIES AND ITS AUDIT IN THE CONTEXT OF DIGITALIZATION OF THE ECONOMY

WAYS TO TRANSFORM THE PRICING SYSTEM
IN CONSTRUCTION TAKING INTO ACCOUNT
THE REQUIREMENTS OF DIGITALIZATION OF BUSINESS
PROCESSES AND THE PROBLEMS OF WAGE INEQUALITY

ШЛЯХИ ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ ЦІНОУТВОРЕННЯ
В БУДІВНИЦТВІ З ВРАХУВАННЯМ ВИМОГ
ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ
ТА ПРОБЛЕМ НЕРІВНОСТІ ОПЛАТИ ПРАЦІ

Oksana Herasymova¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-268-5-11>

Abstract. Stable development of Ukraine is impossible to imagine without significant growth rates of foreign direct investment, which depend on the availability of a favorable business climate in the country. The multifaceted process includes a comprehensive state policy in the field of implementation of transparent and modern methods of pricing in construction. A flexible and informative system for determining the cost of construction should be based on the use of big data management software tools. Foreign methods of determining estimated prices have long been based on a systematic process of collecting and processing information from open sources. Collections of

¹ Candidate of Technical Sciences,
Senior Lecturer at the Department of Finance, Economics and Entrepreneurship
State Higher Educational Institution
“Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture”

estimated prices in developed countries are not compulsory requirements, the norms are not approved by the central executive authorities or local self-government and are not enforced by any authorities. Domestic pricing methods in fact continue to copy the Soviet system of development of estimate documentation, which does not allow investors to make an informed choice between multivariate project solutions, as well as to timely monitor the effectiveness of management decisions using interactive technologies. In the context of globalization, decentralization and permanent reform of the Ukrainian economy, the system of pricing in construction, based on state norms and standards, should be gradually transformed into an open information system that would meet the modern needs of investors and facilitate the work of users-estimators. The easier, more understandable and more compatible with other software systems the pricing system in construction is, the less corruption component will be expected in the investor documentation.

Keywords: pricing in construction, estimating, investment, remuneration, overcoming inequality, digital economy, information systems.

1. Вступ

Існуюча централізована система використання кошторисних нормативів у будівництві зосталася в спадок Україні від планової економіки СРСР, залишаючись суто пострадянським рудиментом, вона продовжує відштовхувати від вітчизняної економіки іноземних інвесторів. Доволі заплутані та складні підходи, методи та норми, які на протязі багатьох десятиріч продовжують застосовувати при визначенні ціни на будівельну продукцію, можуть бути вигідними для певних груп: по-перше, в їхньому тривалому існуванні зацікавлені безпосередньо розробники; по-друге, вони потрібні контролюючим та фіскальним органам, адже передбачають регулярний перегляд нормативно-методичного забезпечення, а також потребують постійної консультативної підтримки та систематичних додаткових фінансових витрат користувачів, до того ж, передбачають безліч можливих штрафних санкцій, адміністративну та кримінальну відповідальність за порушення законодавчих нормативних актів. Залученню іноземних інвестицій в Україну заважають не стільки довгий шлейф корупційних скандалів, шокуючі факти силового рейдерства, нерівномірність розподіленого між платниками податків фіскального тягаря чи складність інструментів адміністрування податків, скільки незрозумілий, фактично

пострадянський, механізм ціноутворення в будівництві, який гостро потребує сучасної трансформації у гнучку та інформативну систему, цілком зрозумілу для потенційних інвесторів. Технології автоматизації процесів збору та обробки кошторисних даних сприятимуть виведенню будівельної галузі з тіні, зменшенню впливу фінансово-промислових груп на економіку, припиненню порушень контрактів. Першим майданчиком для перезавантаження системи ціноутворення в будівництві може стати система державних закупівель та тендерних пропозицій Prozzoro, яка може збирати та акумулювати отриману інформацію відносно вартісних показників проведених будівельних тендерів. Також інформативними будуть ринкові дані, що розміщені на сайтах будівельних компаній або на сайтах подібних <https://www.rabotniki.ua/>.

2. Особливості формування сучасних підходів щодо складання інвесторської кошторисної документації в Україні

Проблеми реформування вітчизняної системи ціноутворення в будівництві були висвітлені в роботах А. Беркути, Н. Куденко, В. Резниченко, Н. Ленінцева, Ю. Суровцевої, Л. Кузняк та ін. Автори вказували на неможливість використання в якості бази ціноутворення нормативних систем, які були розроблені ще в радянські часи. Наприклад, Ю. Суровцева писала, що сучасна система ціноутворення зберегла більшість недоліків радянської системи [1, с. 277]. Проблема підвищення прозорості діяльності будівельного підприємства активно підіймалася у роботах В. Халіної та О. Сироватського, які акцентували увагу на те, що великі обсяги інформації потребують нових методів управління будівельним підприємством [2; 3]. Також відмітимо актуальність спроби класифікувати витрати сучасного будівельного підприємства для оперативного управлінського обліку в працях О. Павелко [4].

В промислово розвинених країнах система ціноутворення в будівництві базується на ІНФОРМАЦІЇ, на зборі й аналізі первинних даних спеціалізованих будівельних компаній (рис. 1), через це кошторисна справа є більш прозорою, гнучкою та інформативною. Великі масиви даних (Big Data) активно використовуються в будівельній сфері промислово розвинутих країн на протязі багатьох десятиріч, саме тому, по темпах збору інформації та ведення аналітики, Україна відстає від США, ЄС та «азійських тигрів» на десятки років.

Прикладами для наслідування можуть бути північноамериканська (США, Канада) та європейська системи ціноутворення. Наприклад, цікавими є спроби Білорусі розглянути можливість використання німецького досвіду, німецьких стандартів DIN 276 Kosten im Hochbau, DIN 277 Grundflächen und Rauminhalte von Bauwerken im Hochbau, які за багатьма позиціями повторюють американські, канадські та французькі методи ціноутворення в будівництві.

Рис. 1. Особливості визначення вартості будівництва у США

Джерело: розроблено автором за даними [1; 6]

Стосовно українських реалій, достатньо навести цитату зі статті «Улучшение проектно-сметного дела», надрукованої в журналі «Экономика строительства» від 1982 року, один з авторів якої був замісник Держбуду СРСР: «основа этой системы – элементные сметные нормы на строительные работы, содержащие оптимальные данные о материальных и технических ресурсах, необходимых для выполнения каждого вида работ» [5, с. 57]. Тобто, за останні сорок років ціноутворення в будівни-

цтві системно не змінювалося. Реформування проектно-кошторисної справи звелось до відмови від вартісних показників у негнучких державних нормативах [6]. Окрім того, спостерігаємо певне погіршення ситуації, тому що планова економіка активно використовувала на практиці не тільки одиничні розцінки, а й укрупнені кошторисні норми (укрупненні сметні норми (УСН)), укрупнені показники вартості будівництва (укрупненні показателі стоимости строительства (УПСС), укрупнені розцінки (укрупненні расценки (УР)) – зручні нормативні бази для швидкого розрахунку кошторисної вартості, які зараз не розробляються та не використовуються Міністерством розвитку громад та територій України, незважаючи на нагальну потребу в їх існуванні.

Відзначимо, що до акту агресії 2014 року, Україна копіювала російському модель ринкової економіки в будівництві, повторювала систему соціально-економічних відносин між працівниками, роботодавцями та державою, а також наслідувала корупційні схеми Мінрегіону Росії та інших державних установ. Те, що в сусідньої держави не все гаразд, можна побачити на прикладі перевірок слідчого комітету: в 2015 році ним була проведена перевірка діяльності ФАУ «ФЦЦС» (Федеральное автономное учреждение «Федеральный центр ценообразования в строительстве и промышленности строительных материалов»), яка встановила, що більшість індивідуальних та галузевих нормативів були розроблені афілійованими комерційними структурами, пов'язаними із посадовими особами ФАУ «ФЦЦС» та членами їх сімей; у відповідності з дорученнями фінансово зацікавлених осіб, структури займалися розробкою та розповсюдженням програмного забезпечення, навчанням, атестацією кадрів, видавничою діяльністю. Отже, українська система ціноутворення в будівництві потребує модернізації із застосуванням позитивних фрагментів міжнародного досвіду.

Сучасна епоха інформаційних технологій передбачає, що практично кожне оптимальне управлінське рішення базується на зборі та аналізі даних (Data Mining). Це дозволяє уникати стратегічних помилок та підвищувати фінансову стабільність діяльності компанії. Відфільтровані та оброблені дані дають оптимальні відповіді та рекомендації по кожному варіанту конструктивних рішень проекту, через це ціноутворення в будівництві можна розглядати як складну адаптивну систему (САС), яка постійно обмінюється з оточенням корисною інформацією,

при цьому використовує накопичений практичний досвід та своєчасно адаптується до можливих змін у зовнішньому середовищі.

Новітні цифрові технології примушують бізнес плавно переходити від жорсткого нормування використання ресурсів до гнучких цифрових технологій, які базуються на відкритій інформації.

Наприклад, британська компанія Arabesque розробила стартап, який дозволяє визначати стійкість компаній на базі алгоритмів нейронних мереж та «великих даних», які можливо знайти у відкритих джерелах (приблизно 50 000 джерел). Самі відкриті джерела дозволяють давати об'єктивну, не застарілу інформацію щодо діяльності бізнесу для аналітиків, що дає змогу розробникам програм з кожним роком вдосконалювати систему обробки даних, за умов, що показники діяльності бізнесу будуть більш доступними, прозорими та відкритими, що дозволить інвесторам приймати ефективні рішення на базі новітніх цифрових технологій, які стають рушійною силою світової економіки [7].

Подібна система може використовуватися інвесторами для оцінки ризиків будівельних проектів, а також для оцінки кошторисної вартості та ефективності проекту. Відносно українських реалій, можемо відмітити: будівельні компанії неохоче діляться інформацією щодо своєї діяльності у відкритих джерелах, вважаючи більшість даних комерційною таємницею або конфіденційною інформацією, поширення якої можливе лише за згодою компанії. Не є комерційною таємницею інформація, яка надається Державній службі статистики, Державній фіскальній службі України, а саме [8]:

- Форма № 1 «Баланс» (Звіт про фінансовий стан);
- Форма № 2 «Звіт про фінансові результати» (Звіт про сукупний дохід);
- Форма № 5 «Примітки до річної фінансової звітності»;
- Звіт про прийнятий в експлуатацію закінчений будівництвом об'єкт (Наказ від 05.08.2014 № 225 (зі змінами)), 2-буд, квартальна;
- Звіт про виконання будівельних робіт (Наказ від 05.08.2014 № 225 (зі змінами)), 1-кб, місячна;
- Інформація про об'єкт, на який отримано документ на виконання будівельних робіт (Наказ від 16.11.2015 р. № 331 (зі змінами)). 1-буд, квартальна;
- Структурне обстеження підприємства (Наказ від 29.09.2014 № 273 (зі змінами)), 1-підприємництво, річна.

Іншу інформацію можливо знайти завдяки непрямому аналізу даних, які потрапляють у відкритий інформаційний простір: інтернет, реклама, газети, журнали, конференції. Через те що вітчизняне будівництво пов'язане не тільки корупційними, а й кримінальними схемами, з відмиванням брудних грошей та вкладанням незаконно отриманих статків у об'єкти, наразі важко уявити можливість роботи з відкритими даними. Модернізацію системи ціноутворення в будівництві треба пов'язувати з комплексним реформуванням системи державного управління, судочинства та пов'язаних антикорупційних механізмів.

3. Аналіз галузевих показників сумарного фонду оплати праці та середньої заробітної плати в будівництві

Голова президентської фракції «Слуга народу» Олена Шуляк, підводячи підсумки 2021 року, відмітила, що головні події в українській економіці трапилися саме в будівництві [9]. Варто звернути увагу на призовий рейтинг ТОП-3 досягнень України за 2021 рік, який був складений соціологічною групою «Рейтинг», перші місця якого зайняли [10]:

- перемога боксера О. Усика (35%);
- призові місця паралімпійців в Токіо (32%);
- програма «Велике будівництво» (31%).

Дані соціопитування показують, що командна програма розвитку держави «Велике будівництво», яка реалізовувалася численним корпусом спеціалістів будівельної галузі, увійшла у призери досягнень цілої країни, випередив зусилля медичних працівників у боротьбі з коронавірусом. Зростання економічного добробуту та успіхи у спортивних змаганнях були поставлені звичайними людьми попереду ліквідації загроз від важкої хвороби з непередбачуваними наслідками.

Голова президентської фракції відмічає, що половину чистого зростання ВВП за 2021-й рік в Україні було отримано за рахунок програми «Велике будівництво». За найбільш стриманими показниками, будівельники забезпечили зростання ВВП на 3,5-4,5% до ВВП [9].

Міжнародні інвестиційно-фінансові компанії постійно стикаються із суттєвими розбіжностями між визначеннями рівня офіційної заробітної плати в Україні та її реальними значеннями. Заробітну плату в будівництві насамперед корегують у локальних кошторисах та актах виконаних робіт, часто не вказуючи ринкову вартість робочої сили, що

впливає на ефективність інжинірингової діяльності під час реалізації інвестиційно-будівельних проектів.

Українське законодавство під інжиніринговою діяльністю розуміє широкий спектр послуг, у тому числі пов'язаних із фінансування проекту; діяльність консультантів включає: проведення техніко-економічних обґрунтувань проекту, розробку програм фінансування, підготовку документації для проведення конкурсів і торгів тощо [11; 12].

Інвестори, крім «тіньової» зайнятості, «тіньової» заробітної плати, постійно стикаються з відсутністю прозорих механізмів регулювання оплати праці в будівництві. Іноземні компанії не розуміють, чому кошториси складаються за окремими принципами для бюджетного та позабюджетного фінансування. Як їм можна пояснити, чому саме цей рівень середньої оплати праці був закладений під час розрахунків показників вартості проекту?

Проаналізуємо офіційний макроекономічний показник – середню заробітну плату, розрахований на базі фонду оплати праці (ФОП) з преміями, надбавками та винагородами [13; 14]. За статистичними даними, середня заробітна плата в Україні за листопад місяць склала 14282 гривень [15]. Найбільший рівень оплати праці традиційно спостерігався у столиці – Києві (21244 грн), а також у Київській (14754 грн), Донецькій (14309 грн) та Дніпропетровській областях (13853 грн) [15].

Найменшою середня платня була у Чернівецькій області (11340 грн), наближалася до мінімальних показників у Кіровоградській (11450 грн) та Чернігівській областях (11628 грн) [15].

Будівельна галузь має найнижчі показники за сумарним фондом оплати праці за місяць, а також найнижчий рівень середньої заробітної плати (табл. 1).

Якщо взяти за приклад європейській досвід оплати праці у промисловості, то найбільш поширеною є тарифна оплата праці робітників (тарифні сітки, порозрядна тарифікація заробітної плати). Тарифні сітки використовуються на державному, галузевому рівні або на рівні підприємств.

Ставки плати праці у землях ФРН залежать від класифікації за певними кваліфікаціями, їх відносять до груп оплати праці, які встановлюються галузевими угодами з урахуванням регіональних розбіжностей у рівнях оплати праці у адміністративно-територіальна одиниця найвищого рівня.

Таблиця 1

**Галузеві показники сумарного фонду оплати праці (ФОП)
та середньої заробітної плати (ЗП) за листопад 2021 року**

Найменування галузі	ФОП, млн. грн	ЗП, грн
Сільське господарство	4689,2	14466
Промисловість	26899,7	18115
Будівництво	2803	12957
Оптова та роздрібна торгівля: ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	11477,8	15940
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	8816,3	16703

Джерело: Державна служба статистики України [16; 17]

Швеція використовує іншу модель – «солідарну заробітну плату», яка вимагає рівну оплату праці за рівну працю. Для всіх підприємств галузі приймають один рівень оплати праці за подібну роботу [13; 14].

Якщо перевірити статистичні дані за кількістю чоловік та рівнем середньої заробітної плати, ми побачимо, що є певні розбіжності, які потребують аналізу у подальших роботах (табл. 2).

Таблиця 2

**Середньооблікова кількість штатних працівників у листопаді
за видами економічної діяльності**

Найменування галузі	Кількість чоловік, тис. осіб	Кількість чоловік за розрахунком ФОП/ЗП, тис. осіб
Сільське господарство	353,3	324,153
Промисловість	1751,2	1484,94
Будівництво	227,5	216,331
Оптова та роздрібна торгівля: ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	802,5	720,06
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	596,7	527,827

Джерело: Державна служба статистики [18], власні розрахунки

Аналіз статистичних даних дозволив підняти пласт гострих соціально-економічних проблем, які попередньо дозволяють пояснити, чому наразі Україна стикається з дефіцитом інженерно-будівельних кадрів, чому абітурієнти не вважають затребувану професію будівельника привабливою та не бажають поступати в будівельні вузи; а також визначити найважливіші та взаємопов'язані напрямки вирішення нагальних проблем для подальшого швидкого розвитку держави і окремої галузі, а саме:

а) визначити на державному рівні перелік прозорих механізмів, які зможуть системно реформувати ціноутворення в будівництві, дозволять комплексно підійти до ліквідації повномасштабної практики «тіньової» зайнятості та неофіційної заробітної плати;

б) розробити програмні заходи, які зможуть заохотити молодь, за гідну та офіційну заробітну плату, працювати в перспективній сфері народного господарства.

4. Особливості закордонного досвіду формування витрат на заробітну плату робітників-будівельників

В 2018 році Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України (Мінрегіонбуд) ініціювало процедуру спрощення механізму розрахунку заробітної плати в складі інвесторської документації. Під час складання ціни пропозиції інвесторам (замовникам) дозволили самостійно визначати розмір кошторисної заробітної плати, застосовуючи статистичну базу по середньомісячній заробітній платі робітників у будівництві з врахуванням прогнозного індексу інфляції [19].

1 січня 2022 року в Україні відбувся довгоочікуваний та затребуваний крок щодо комплексного реформування системи ціноутворення в будівництві. Він значно вплинув на прозорість будівельної галузі, спростив пошук інформації та контроль за вартісним інжинірингом. Подальші кроки держави по створенню бізнес-клімату будуть очікувано пов'язані з поглибленням використання ІТ-технологій та програмного забезпечення у вартісному інжинірингу, що дозволить залучити додаткові інвестиції у вітчизняну економіку [20; 21].

При складанні ціни пропозиції учасника (підрядника) конкурсних торгів (договірних цін) розмір прийнятної заробітної плати визначається, виходячи із середньомісячної заробітної плати одного працівника

в режимі повної зайнятості, з урахуванням системи оплати праці, встановленої на підприємстві. Під час взаєморозрахунків за обсяги виконаних будівельних робіт розмір заробітної плати працівників розраховується, виходячи з розміру, який був узгоджений сторонами в договірній ціні.

В США існують наступні державні гарантії для робітників-будівельників:

- федеральний мінімум заробітної плати;
- сорокагодинний робочий тиждень;
- підвищення ставок на 50% за понаднормовану працю («половина праці»);
- заборона повної зайнятості неповнолітніх.

«Репресивна дитяча праця» регулюються «Законом про справедливі трудові стандарти» 1938 року (The Fair Labour Standards Act of 1938 (FLSA)) (особливості механізму визначення витрат на заробітну плату та вартість матеріалів і конструкцій у США наведено на рис. 2) [22].

Щорічна колективна угода між асоціаціями підприємств та профспілками (Labor Union (LU)) в США визначає рівень заробітної плати у будівельній галузі на рік, тобто вона впливає на рівень життя будівельників. LU ведуть перемовини з роботодавцями від імені працівників щодо розміру заробітної плати, отримання пільг та поліпшення умов праці, виступають адвокатом в разі порушення соціальних та економічних прав.

1. Створення органів управління працівників (*Building Power for Working People*), коли члени профспілки укладають контракт з керівництвом (власниками), який забезпечує:

- професійне зростання (підвищення соціального статусу, заробітної плати та ін.);
- доступність медичних послуг для працівників, (роботодавець повністю (корпоративне страхування) або частково (субсидіарне страхування, наприклад, 50% страхового платежу сплачує застрахований, решту – роботодавець) оплачує медичну страховку робітникам;
- безпеку праці на робочих місцях;
- стабільний графік для робітників.

2. Захист соціальної та економічної справедливості (*Advocate for Social and Economic Justice*). Люди повинні бути захищеними від жорсткої експлуатації корпорацій, які прагнуть збільшення прибутків за рахунок послаблення прав та безпеки робочих.

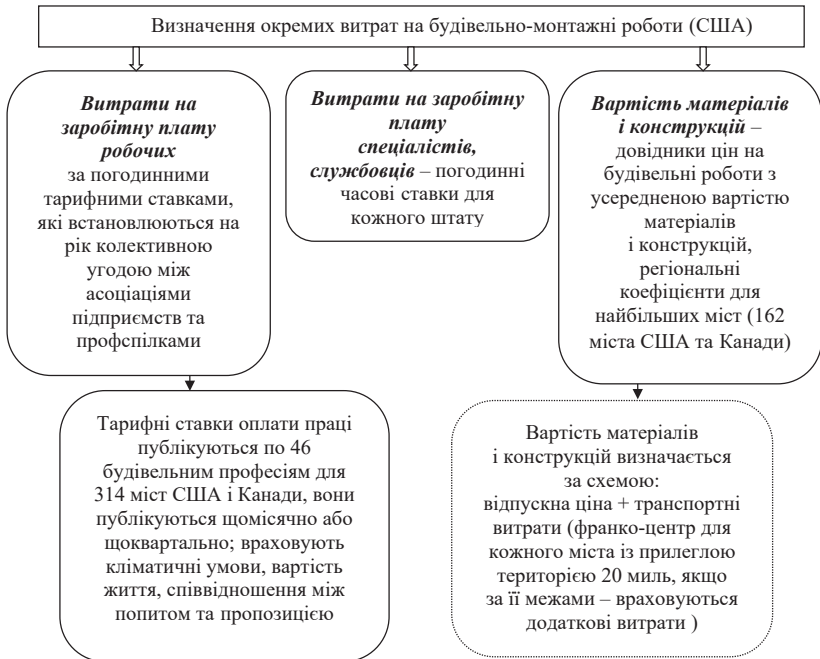

Рис. 2. Особливості механізму визначення витрат на заробітну плату та вартість матеріалів і конструкцій у США

Джерело: розроблено автором за даними [22]

3. Захист (покупка) продуктів, які виготовлені в США (*Union-Made in America*). Підтримка продуктів «Made in America» сприяє зайнятості населення, підтримує американського товаровиробника. Щорічно профспілки складають списки продуктів своїх підприємств, які можуть придбати працівники на свята та важливі події їхнього життя.

Слід зазначити, що за останні десятиріччя профспілки втратили свою колишню могутність на ринку праці (якщо порівнювати з їх найбільшим успіхом у 1950-х роках, коли з'явилося найбільше в історії США об'єднання профспілок ALF-СІО (*Американська федерація праці (AFL) та Конгрес виробничих профспілок США (CIO)*)), що спричинило різке зростання нерівності доходів у США, а також загострення проблем у медичному страхуванні.

Рис. 3. Напрямки діяльності профоб'єднання ALF-CIO

Джерело: розроблено автором за даними [22]

Основна відмінність визначення кошторисної заробітної плати в Україні – це наявність тарифної сітки, з розрядами від 1 до 8, а також використання міжрозрядних коефіцієнтів переходу. Окрім того, в будівництві існують коефіцієнти співвідношення місячних тарифних ставок робітників першого розряду до мінімального розміру тарифної ставки (посадового окладу) у відповідності з підписаною галузевою угодою. Середньомісячна заробітна плата робітників-будівельників (*ЗП*) визначається за формулою:

$$PG = ЗП_{min} \times K_{гал} \times K_{сер.роз.}, \quad (1)$$

де $ЗП_{min}$ – величина прожиткового мінімуму на початок року; $K_{гал}$ – галузевий коефіцієнт; $K_{сер.роз.}$ – коефіцієнт переходу від першого розряду до розряду 3,8.

Як бачимо, будівельна галузь України продовжує використовувати надбання радянської планової економіки в ціноутворенні будівництва. Розрахунки заробітної плати не враховують існуючі міжнародні стандарти обліку витрат; кошторисники не застосовують системи аналітичної обробки відкритих даних для розгляду ефективних варіантів інвестиційних проєктів.

Останні десятиріччя показали, що громадські об'єднання, які створювалися для захисту професійних інтересів працівників, втратили реальні важелі впливу на механізми дотримання роботодавцями діючого трудового законодавства [23]. Міжнародна організація праці (МОП) є

єдиною установою Організації об'єднаних націй (ООН), яка об'єднує права трьох представників: по-перше, урядів країн-учасників; по-друге, роботодавців; втретє, об'єднань працівників з 187 держав-членів.

В 2019 році Генеральний директор МОП Гай Райдер сприяв створенню Глобальної комісії по майбутньому сфери праці, в рамках ініціативи ООН по святкуванню сторіччя МОП. Комісія направила свою діяльність на вирішення проблем соціальної несправедливості та систематичного покращення умов праці. Нездатність певних націй впровадити гуманну систему оплати праці зменшує зусилля інших націй щодо поліпшення положення робочих у своїх країнах.

Серед робіт, які торкаються проблем підвищення ролі профспілок у захисті прав працівників, зменшення нерівності та шляхів поліпшення рівня життя, треба відмітити дослідження лауреата Нобелівської премії Дж. Стіглі. Звернувши увагу на взаємозв'язок між нерівністю, економічним зростанням та роллю профспілок в деяких країнах, Дж. Стіглі відмітив: «у більшості промислово розвинутих країн спостерігалося зниження членства в профспілках та їх впливу; цей занепад був особливо сильним в англосаксонському світі. Це створило дисбаланс економічних сил і політичний вакуум» [24, с. 144].

МОП має право встановлювати міжнародні стандарти та розробляти програми для забезпечення гідної оплати праці. Основними завданнями МОП є просування прав захисту робітників у сфері праці, заохочення створення робочих місць з гідною оплатою праці, сприяння розвитку соціального захисту та посилення діалогу у сфері праці. На даний час МОП має три органи, які компетентні розглядати скарги на порушення прав профспілок:

- Комітет зі свободи асоціації;
- Адміністративна рада;
- Комісія зі встановлення фактів та примирення щодо свободи асоціації (рис. 4).

Українські будівельники мають *профспілку працівників будівництва і промисловості будівельних матеріалів*, яка покликана займатися захистом соціально-економічних прав працюючих та відстоюванням прав трудящих на гідну оплату праці шляхом підписання Галузевої Угоди та колективних договорів. Законодавство України передбачає сурову, кримінальну відповідальність за умисне перешкодження законній діяльності професійних спілок або їх органів, шляхом

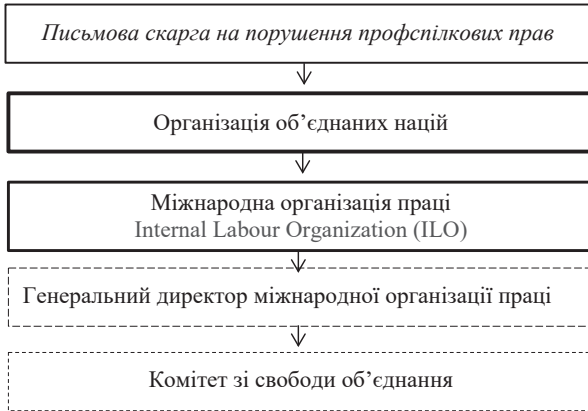

Рис. 4. Алгоритм розгляду питань порушення профспілкових прав

Джерело: розроблено автором за даними [25]

покарання виправними роботами строком до двох років, або позбавленням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади, чи займатися певною діяльністю строком до трьох років.

5. Висновки

Міністерство розвитку громад та територій України може посилити вплив на зміну правил та підходів щодо централізованих розрахунків фіксованого рівня кошторисної заробітної плати за уніфікованою тарифною сіткою. Спрощення процедури розрахунку кошторисної документації в рамках децентралізації державного управління дозволить швидко визначити справедливий, ринковий розмір оплати праці для будівельників за окремими регіонами та населеними пунктами, покращить інвестиційний клімат й дерегуляційні процеси в будівельній галузі.

Девелоперські компанії намагаються оптимізувати витрати за рахунок використання нелегальної праці, що дозволяє їм нехтувати нормами законодавства, не оформлювати трудові відносини з робочими-будівельниками, не звертати увагу на проблеми соціального захисту найманих працівників. До того ж, дефіцит робочих кадрів в розвинутих країнах викликає низку проблем, пов'язаних з дискримінацією мігрантів, які

шукають високооплачувану роботу в найбагатших державах. Добитися покращення достойної оплати праці можливо за допомогою об'єднання зусиль громадянського суспільства багатьох країн. Особливу роль слід приділити вимогам тристоронньої організації МОП при ООН, її комунікаціям із профспілками та роботодавцями. Проблеми несправедливості в оплаті праці мають глобальний характер.

Таким чином, будівельний комплекс потребує наявності послідовних процесів, які повинні бути направлені на:

- всебічну трансформацію системи розробки та затвердження кошторисної документації;
- державну підтримку використання регіональних індексів цін та оплати праці в будівельній галузі;
- оперативну розробку механізму використання укрупнених нормативів, який допоможе визначати кошторисну вартість, як окремих конструктивних елементів будівлі, так і ціну будівництва в загалі;
- зміну підходів щодо контролю за офіційним працевлаштуванням будівельників з метою підвищення їх соціального захисту та встановлення справедливості в оплаті праці.

Список використаних джерел:

1. Суровецева Ю.В. Синергетичні підходи до систем ціноутворення будівельної продукції в умовах ринку. *Коммунальное хозяйство*. ХНУМГ ім. Бекетова. 2008. № 85. С. 277–281.
2. Халіна В.Ю., Сироватський О.А. Транспарентність діяльності будівельного підприємства як детермінант довіри стейкхолдерів. *Економічний простір*. 2020. № 155. С. 74–80.
3. Халіна В.Ю., Сироватський О.А., Покуса Т. Транспарентність будівельного підприємства. Європейський вектор модернізації економіки: креативність, прозорість та сталий розвиток : матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції. 27-28 травня 2020 року, м. Харків. ХНУБА. 2020. С. 285.
4. Павелко О.В. Витрати у будівництві: ідентифікація економічної сутності, нормативно-правове регулювання обліку та відображення у звітності. *Вісник ЖДТУ*. 2016. № 4. С. 93–101.
5. Алексеев В.А., Апарин И.Л., Козьмич Ю.А. Улучшение проектно-сметного дела. *Экономика строительства*. 1982. № 2. С. 52–61.
6. Беркута А.В. Система реформування ціноутворення у будівництві України : дис. ... канд. екон. наук : 08.07.03. Київський національний ун-т будівництва і архітектури. Київ, 2002. 203 с.
7. Орешкина А., Маккейл К. Британский стартап заглянет бизнесу «под кожу» интернет-издание «Инвест-Форсайт». URL: <https://www.if24.ru/zaglyanut-biznesu-pod-kozhu/> (дата звернення: 29.10.2022).

8. Правила визначення вартості будівництва. ДСТУ Б Д.1.1-1:2013. – Мінрегіон України, 2013: Мінрегіон України, НВФ «Інпроект». URL: http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2015/12/DSTU1.1-1_z-Zm_noyu-1.pdf (дата звернення: 01.11.2022).
9. Шуляк О. Будівельний Оскар-2021. URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/788655.html>
10. Суспільно-політичні настрої: підсумки 2021 року. URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/obschestvenno-politicheskie_nastroeniya_itogi_2021_16-18-dekabrya_2021.html
11. Про архітектурну діяльність Стаття 1. Визначення основних термінів. Головна – Законодавство України 2019 рік. URL: https://kodeksy.com.ua/pro-arhitekturu_diyal_nist/statja-1.htm (дата звернення: 10.11.2022).
12. Інженер-консультант – професія майбутнього. ICEG. Міждержавна гільдія інженерів консультантів. URL: <https://iceg.com.ua/inzhener-konsultant-profesiya-majbutnogo/> (дата звернення: 8.11.2022).
13. Лисак Ю.В. Сутність заробітної плати та її значення в процесі економічного управління підприємством. *Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика*. 2016. № 4. С. 264–269.
14. Грішнова О.А. Економіка праці та соціально-трудові відносини : підручник. Київ : Знання, 2009. 390 с.
15. Средняя заработная плата (2010–2022). Ставки, индексы, тарифы. URL: <https://index.minfin.com.ua/labour/salary/average/> (дата звернення: 10.11.2022).
16. Фонд оплати праці усіх працівників за видами економічної діяльності 2021 рік. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/gdn/Fop_ed/Arch_Fop_ed_u.htm (дата звернення: 10.11.2022).
17. Средняя заробітна плата за видами економічної діяльності по місяцях. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/gdn/Fop_ed/Arch_Fop_ed_u.htm (дата звернення: 9.11.2022).
18. Середньооблікова кількість штатних працівників за видами економічної діяльності. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/gdn/Fop_ed/Arch_Fop_ed_u.htm (дата звернення: 9.11.2022).
19. Мінрегіон України. Про внесення змін до Порядку розрахунку розміру кошторисної заробітної плати, який враховується при визначенні вартості будівництва об'єктів. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0931-18#Text> (дата звернення: 20.09.2022).
20. Герасимова О. Недоліки та шляхи модернізації системи ціноутворення в будівництві із застосуванням великих масивів даних (BIG DATA). *Економіка та суспільство*. 2021. № 32. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-32-18> (дата звернення: 19.09.2022).
21. Определение стоимости строительства в США и Евросоюзе. *МСмета – сметная документация в АВК-5 (Договорная цена, КБ-2в, КБ-3, М-29)*. URL: https://msmeta.com.ua/ua_view_stati.php?id=22 (дата звернення: 22.09.2022).
22. ALF-CIO AMERICAS UNION. Our Labor History Timeline. *afcio.org*. URL: <https://afcio.org/about-us/history> (date of access: 19.09.2022).

23. Подолання незадекларованої праці. *Державна служба України з питань праці*. URL: <https://dsp.gov.ua/podolannia-nelehalnoi-zainiatiosti/> (дата звернення: 05.11.2022).

24. Stiglitz Joseph E. «Inequality and Economic Growth». *Rethinking Capitalism*. Wiley-Blackwell. 2016. С. 134–155.

25. Special procedures for the examination in the International Labour Organization of complaints alleging violations of freedom of association. *International Labour Organization*. URL: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:62:0::NO::P62_LIST_ENTRIE_ID,P62_LANG_CODE:4046805,en:NO (дата звернення: 06.10.2022).

References:

1. Surovetseva Yu.V. (2008) Synerhetychni pidkhody do system tsinoutvorennia budivelnoi produktsii v umovakh rynku [Synergistic approaches to construction product pricing systems in market conditions]. *Kommunalnoe khoziaistvo*. KhNUMH im. Beketova. No. 85, pp. 277–281.

2. Khalina V.Iu., Syrovatskyi O.A. (2020) Transparentnist diialnist budivelnoho pidpryiemstva yak determinant doviry steikkholderiv [Transparency of construction enterprise activity as a determinant of stakeholder trust]. *Ekonomichnyi prostir*, no. 155, pp. 74–80.

3. Khalina V.Iu., Syrovatskyi O.A., Pokusa T. (2020) Transparentnist budivelnoho pidpryiemstva [Transparency of the construction enterprise]. *Yevropeiskiy vektor modernizatsii ekonomiky: kreatyvny, prozorist ta stalyy rozvytok: materialy XII Mizhnarodnii naukovo-praktychnii konferentsii*. 27-28 travnia 2020 roku, m. Kharkiv: KhNUBA, p. 285.

4. Pavelko O.V. (2016) Vytraty u budivnytstvi: identyfikatsiia ekonomichnoi sutnosti, normatyvno-pravove rehuliuвання obliku ta vidobrazhennia u zvitnosti [Costs in construction: identification of the economic entity, legal regulation of accounting and reporting]. *Visnyk ZhDTU*, no. 4, pp. 93–101.

5. Alekseev V.A., Aparin I.L., Kozmich Yu.A. (1982) Uluchshenie proekt-no-smetnogo dela [Improvement of design estimates]. *Ekonomika stroitelstva*, no. 2, pp. 52–61.

6. Berkuta A.V. (2002) Systema reformuvannia tsinoutvorennia u budivnytstvi Ukrainy: dys. ... kand. ekon. nauk: 08.07.03. Kyivskiy natsionalnyi un-t budivnytstva i arkhitektury. Kyiv, 203 p.

7. Oreshkina A., Makkeyl K. Britanskij startap zaglyanet biznesu “pod kozhu” internet-izdanie «Invest-Forsayt». Available at: <https://www.if24.ru/zaglyanut-biznesu-pod-kozhu/>

8. Pravyla vyznachennia vartosti budivnytstva. DSTU B D.1.1-1:2013. – Minrehion Ukrainy, 2013: Minrehion Ukrainy, NVF “Inproekt”. Available at: http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2015/12/DSTU1.1-1-z_-Zm_noyu-1.pdf

9. Shuliak O. Budivelniy Oskar-2021. Available at: <https://interfax.com.ua/news/blog/788655.html>

10. Suspilno-politychni nastroi: pidsumky 2021 roku. Available at: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/obschestvenno-politicheskie_nastroeniya_itogi_2021_16-18_dekabrya_2021.html

11. Pro arkhitekturnu diialnist Stattia 1. Vyznachennia osnovnykh terminiv. Holovna – Zakonodavstvo Ukrainy 2019 rik. Available at: https://kodeksy.com.ua/pro_arhitekturnu_diyalnist/statja-1.htm

12. Inzhener-konsultant – profesiia maibutnoho. ICEG. Mizhderzhavna hildiia inzheneriv konsultantiv. Available at: <https://iceg.com.ua/inzhener-konsultant-profesiya-majbutnogo/>

13. Lysak Yu.V. (2016) Sutnist zarobitnoi platy ta yii znachennia v protsesi ekonomichnoho upravlinnia pidpriemstvom. *Demohrafiia, ekonomika pratsi, sotsialna ekonomika i polityka*, no. 4, pp. 264–269.

14. Hrishnova O.A. (2009) Ekonomika pratsi ta sotsialno-trudovi vidnosyny: pidruchnyk. Kyiv: Znannia, 390 p.

15. Sredniaia zarobotnaia plata (2010–2022). Stavky, yndeksy, taryfy. Available at: <https://index.minfin.com.ua/labour/salary/average/>

16. Fond opłaty pratsi usikh pratsivnykiv za vydamy ekonomichnoi diialnosti 2021 rik. Available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/gdn/Fop_ed/Arch_Fop_ed_u.htm

17. Serednia zarobitna plata za vydamy ekonomichnoi diialnosti po misiatsi-akh. Available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/gdn/Fop_ed/Arch_Fop_ed_u.htm

18. Serednooblikova kilkist shtatnykh pratsivnykiv za vydamy ekonomichnoi diialnosti. Available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/gdn/Fop_ed/Arch_Fop_ed_u.htm

19. Minrehion Ukrainy. Pro vnesennia zmin do Poriadku rozrakhunku rozmiru koshtovnoyi zarobitnoi platy, yakyi vrakhovuietsia pry vyznachenni vartosti budivnytstva ob'ektiv. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0931-18#Text>

20. Herasymova O. (2021) Nedoliky ta shliakhy modernizatsii systemy tsinoutvorennia v budivnytstvi iz zastosuvanniam velykykh masyviv danykh (BIG DATA). *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 32. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-32-18>

21. Opredelenye stoymosti stroytelstva v SSHa y Evrosoiuze. MSmeta – smetnaia dokumentatsiia v AVK-5 (Dohovornaia tsena, KB-2v, KB-3, M-29). Available at: https://msmeta.com.ua/ua_view_stati.php?id=22

22. ALF-CIO AMERICAS UNION. Our Labor History Timeline. *aficio.org*. Available at: <https://aficio.org/about-us/history>

23. Podolannia nezadeklarovanoi pratsi. Derzhavna sluzhba Ukrainy z pytan pratsi. Available at: <https://dsp.gov.ua/podolannia-nelehalnoi-zainiatosti/>

24. Stiglitz Joseph E. (2016) Inequality and Economic Growth. *Rethinking Capitalism*. *Wiley-Blackwell*, pp. 134–155.

25. Special procedures for the examination in the International Labour Organization of complaints alleging violations of freedom of association. International Labour Organization. Available at: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:62:0::NO::P62_LIST_ENTRIE_ID,P62_LANG_CODE:4046805,en:NO